

Gub Jenő

Időjárás-jóslás Gegesen

Geges Maros megyében, a Kis-Küküllő és a Nyárad között, Erdőszentgyörgytől É-ra 14 km-re, Nyáradszeredától DK-re 16 km-re, festői szépségű domboktól övezett kis “katlanban” fekvő, hagyományőrző székely falu.

Lakóinak száma 1960-ban 906, 1990-ben nem éri el az 500-at, tehát a csökkenő lélekszámú, előregedő falvak közé tartozik. A lakosság egy része (főleg a fiatalok) Marosvásárhelyen, Szovátán és más ipari központokban keres megélhetést. Többen ingáznak is, elsősorban Nyáradszeredába, a “Nyárad” kisipari szövetkezet alkalmazottaiként.

A lakosság ősidők óta földműveléssel, gyümölcsstermesztéssel és állattartással foglalkozott. Aki a mezőgazdaság mellett maradt, a legutóbbi időkig a helyi mtsz-ben és a háztáji gazdaságban dolgozott. A gegesi ember mindig híres volt szorgalmáról, szerette foglalkozását, a földet, állatait, munkáját hozzáértéssel végezte és végzi. Ma reménykedik, hogy több évtizedes elnyomás és megaláztatás után, végre becsületes munkájának gyümölcsét maga arathatja le.

A mezőgazdaság kezdettől fogva csaknem egészen az időjárás függvénye. Jelentősége ma sem csökkent, a földművelő, állattenyésztő ember életében most is fontos szerepe van. A gazdálkodó ember ősidők óta figyelemmel kíséri az időjárás alakulását, változásait. Az évszázadok tapasztalatai apáról-fiúra szállva napjainkig fennmaradtak, részben állandó szövegű régulákká kristályosodtak, sokszor verses formát öltöttek. A magyar nép ajkán ma élő regulák száma többszázra tehető. Ezek között sok a téves hiedelem, de jócskán van gondos tapasztalatokon, helyes természetmegfigyelésen alapuló szabály is. Ezeknek tudományos értelmezést lehet adni, ezáltal az időjárással kapcsolatos értékes adatokhoz juthatunk.¹ Mindig voltak földművesek, akik logikusan következtettek a várható időjárásra, s ezáltal a várható termésre.

A népi réguláknak tudománytörténeti jelentőségük is van. “A néphagyomány rögzített először szabályokba statisztikailag kimutatható általános meteorológiai jelenségeket, vagy helyi értékű időjárási, illetőleg fenológiai törvényszerűségeket.”²

A régi gazdálkodó családokban, ha más könyv nem is volt, de a *Százéves-vagy Székelynaptár* nem hiányzott. Ezt a hosszú téli estéken elejétől végig elolvasták, az időjárásra vonatkozó jóslatokat többször is, a végén kívülről tudták. A naptárokból olvasott régulák az idők során összekeveredtek a megfigyeléseken alapuló és szájhagyományként élő szabályokkal. Ezért ma már nehéz kiválasztani, elkülöníteni, hogy melyik eredeti, tapasztalatokon

alapuló és melyik a naptárakból átvett régula. A helyzetet bonyolítja, hogy a naptárkészítők a nép ajkán élő szabályokat is sokszor felhasználták jóslataik megszerkesztésére. “Akárcsak a népgyógyászat esetében, a népi időjóslásnál is bizonyos ismeretkörforgást tapasztalunk: az ősnépi megfigyelések az idők folyamán idegen átvitelrel bővültek; majd a tudományból leszállt ismeretekkel együtt a csíziókon és a kalendáriumokon át új formában ismét visszatértek a néphez.”³

Az alábbiakban következő mintegy 103 időjóslást 17 adatközlőtől gyűjtöttem. Külön meg kell emlékezni Nagy József 89 éves adatközlőről, aki rendkívül gazdag és színes ismeretekkel rendelkezik. A szabályok egy részét saját rímei szerint mondta el, ezeket szószerint idézem. Valamennyi adatközlőnek ezúton is köszönetemet fejezem ki.

ÉVSZAKOK, HÓNAPOK JELZÉSEI

1. “Ha a tél kemény, a nyár lesz nagylegény.” (Jó tél után jó nyár szokott lenni). 2. “Februári meleg később hoz hideget.” 3. Márciusi sok köd, sok tavaszi esőt hoz. 4. “Márciusi sok szép idő, jó s bőséges esztendő.” 5. Nedves, esős április után jó gyümölcstermés várható. 6. “Áprilisben, ha sok eső lesz, termésből is áldás lesz.” 7. A májusi esőnek minden cseppje áldás, aranyat ér. 8. “Június, ha esős meleg, vígan lehetnek az emberek.” (Jó gazdasági év lesz). 9. “Júliusi nagy meleg, ártalmas a szőlőnek.” 10. “Augusztusban, ha nagy a meleg, biztos, hogy a tél lesz hideg.” 11. Ha a gyümölcs nyáron későn ér, szép meleg őszre van kilátás. 12. Ha ősszel nehezen hullanak a falevelek, a jövő év időjárása kedvez a férgék elszaporodásának. 13. Meleg szeptember után enyhe karácsony következik. 14. “Októberi sok esővel, jövő évi jó előnnyel.” 15. “Október ha meleg, február lesz hideg.” 16. Meleg október után a következő évben sok lesz a hernyó. 17. “Októberi sok eső s szél, szeszélyes telet ígér.” 18. “Ha dörög a novemberi hóban, bőség lesz jóban.” 19. Ősszel ha sok a köd, télen sok hó várható. 20. “Decemberben, holdtöltekor ha fúj a szél, hosszú hideg telet ígér.”

JELES NAPOK

21. “Újévi napfény, biztató jó remény.” 22. “Ha újév jön hóval, bővelkedsz jóval.” 23. I. 19. “Sára, fenékkal a sárba.” Ha e napon az idő enyhe, “a lóganét megindítja”, jó gazdasági év lesz. 24. I. 22. “Ha fémlik Vince, megtelik a pince”, vagy “Ha megcseppen Vince, megtelik a pince.” 25. I. 25. “Ha derül Pál, gazdag lesz a nyár, ha e napon esik eső vagy a hó, rossz termés várható.” 26. “Ha Pál jön köddel, ember hull döggel.” 27. II. 2. “Ha fémlik

Gyertyaszentelő, az izéket (a takarmány hulladéka, ami a jászolban marad vedd elő!” Ha e napon megcseppen az eszterhéj, még sokáig hideg lesz, későn fog tavaszodni. 28. Gyertyaszentelőn a medve kijön a barlangjából, s ha süt a Nap és meglátja az árnyékát, visszamegy a barlangjába. Ez azt jelenti, hogy a télből még sok van hátra. 29. II. 6. “Ha Dorottya szorítja, Juliánna (II. 16.) tágítja.” Ha Dorottya napján kemény a hideg, Juliánnakor megenyhül. 30. II. 24. Jégtörő Mátyás. “Ha jég nincs, akkor rak, elviszi, hogyha kap.” 31. Ha Mátyás napján fagy, még negyven napig hideg lesz. 32. III. 12. “Gergely rázza a szakállát.” Előállott Gergely fehér szakállával, majd beköszönt József vidám orcájával.” 33. Gergely napján kell elvetni a hagymagot és elültetni a fokhagymát. 34. III. 19. “József ha nappal virrad, teljesíti vágyadat.” Ha reggel borús az ég, de napközben kitisztul, korán fog tavaszodni. 35. Amilyen József napja, hat hétig olyan lesz az időjárás. 36. III. 18., 19., 21. “Sándor, József, Benedek, zsákkal hozzák a meleget.” 37. “Benedek, jönnek a jó melegek.” 38. “Nagypénteki eső áldás, de a hó, az egészen más.” 39. IV. 24. Szent-György napja. “Ha e nap szerény, Jakab (V. 3.) lesz nagylegény.” Dörgés, villámlás, záporosó várható. 40. “Szent-György napja ha csendes, Jakab napján zivatar lesz.” 41. “Szent-György napján ha esik, jó, ha száraz, gyenge termés várható.” 42. V. 1. Fülöp napja. “Ha e napon eső lesz, a termésben bővelkedsz.” 43. V. 25. Orbán. “Ha Orbán derül, a nyár sikerül, ha szomorú, a gazdának kár és bú.” Orbánkor fagy szokott lenni, ettől féltette a szász is a szőlőjét. 44. Pünkösdkor nagyidő (zivatar) szokott lenni. 45. VI. 8. Medárd. “Ha Medárd derült, a nyár sikerül, de ha ekkor hull az eső, negyven napig kell az ernyő.” 46. VI. 11. Barnabás napja. “Ha harmatos Barabás, száraz lesz az aratás.” 47. VI. 26. János napja előtt kérjünk esőt, utána jön kértlenül is. 48. VI. 29. Péter és Pál. Nagyidő szokott lenni. 49. VII. 5. “Sárolta ha nedves, a mogyoró lesz nyüves.” 50. VII. 20. Illés napja. Ha e napon borús, álmos az idő, az aratást eső nem zavarja meg. 51. “Ijés próféta” előtt vagy után nagyidő szokott lenni. 52. VIII. 24. “Bertalan megmondja, hogy milyen lesz az ősز akaratja.” Derült idő szép őszt, borús idő esős őszt jelent. 53. IX. 1. Egyed napja. “Ha Egyed vidám, négy napig tart csupán.” Utána következik az esős idő. 54. IX. 8. Kisasszony napja. E napon amilyen az időjárás, olyan lesz négy hétig. 55. IX. 21. Máté napja. “Ha Máté nevet, a borból nem lesz ecet.” Ha e napon derült az idő, a szőlő jól megéri. 56. IX. 29. Szent-Mihály napja. “Ha Szent-Mihály megdörög, a tél sikerül.” 57. X. 1. Malvin napja. “Ha az akác virágozik Malvinkor, ez mindig jó időt jósol.” Ilyenkor hosszú, meleg ősz lesz. 58. X. 16. Gál napja. “Ha Gál jó meleg, adj hálát Istennek.” A következő évben jó termés lesz. 59. XI. 11. Márton. “Ha

Mártonkor a lúd jégen áll, karácsonykor sárban botorkál.” 60. XI. 25. “Ha Katalin kopog, karácsony locsog.” 61. Amilyen Katalin napján az időjárás, olyan lesz Advent (XI. 28. utáni napok) eleje. 62. XI. 30. András napja. “Ha András fehér, sok lesz a tavaszi szél.” 63. XII. 13. Luca napja. E naptól karácsonyig (XII. 25-ig) amilyenek a napok, olyan lesz a következő év 12 hónapjának az időjárása. 64. Ha karácsony éjjel csillagos az ég, bő gabonatermés várható.

ÉGI JELEK

65. Ha újévkor keleten vörös az ég alja, az év folyamán sok szeles, viharos nap lesz. 66. Ha a nap felhőben nyugszik le, másnap elromlik az idő. 67. Ha a Napot felhő kíséri, két-három nap múlva esni fog az eső. 68. Amikor a Nap tisztán nyugszik le, az ég alján visszasüt, másnap szép derült idő lesz. 69. Ha a Holdnak udvara van, rövidesen elromlik az idő. 70. Amikor a Hold sarlója felfelé, “merítőleg” áll, száraz idő, amikor lefelé, “öntőleg” áll, esős idő várható. 71. Ha az ég “sűrűn csillagos”, rövidesen időváltás lesz, az időjárás esősre fordul. 72. Ha a reggeli órákban kelet felől sűrű, fekete felhők gyülekeznek, zivatarra, záporra van kilátás. 73. Ha márciusban a csillagok fényesen ragyognak, bő lesz a termés. 74. Amerről tavasszal először dördül meg az ég, egész évben onnan fog jönni a nagyidő (zivatar). 75. A reggeli eső nem tart sokáig, “a reggeli vendég hamar elmegy”.

AZ ÁLLATOK JELZÉSEI

76. Amikor a csiga az udvaron előjön, s a ház körül mászkál, elromlik az idő. 77. Ha nyáron a legyek nagyon csípi az állatot, “erősen támadják”, elromlik az idő, “kánikulában nagyidő jön”. 78. Amikor a hangyák “eresztenek” (élénken ide-oda mászkálnak vagy vonulnak), eső lesz. 80. Ha a kakasok éjjél előtt kezdenek kukoricát kolni, megváltozik az idő. 81. “Ha sok májusban a cserebogár, sok kukoricát ad a nyár”, ilyen években jó kukoricatermés szokott lenni. 82. A békák erős kuruttyolása esőt jelent. 83. Ha fecskék Szent-Mihály napján (IX. 29.) még itt vannak, hosszú ősz lesz, s karácsonyig nem várható hó. 84. “Ha március végén a kakukk sokat kiabál, biztos szép lesz a tavasz s a nyár.” 85. Amikor a hollók csapatosan szállanak, elromlik az idő, eső lesz. 86. Ha a verebek csapatba verődve csiripolnak, időromlás várható. 87. Ha a fecskék magasan repülnek, jó idő, ha alacsonyan, akkor rossz idő, eső lesz. 88. Amikor télen a ludak gágogni kezdenek, az idő “megereszkedik” (megenyhül). 89. Ha a ludak a porban fürödnek, elromlik az idő. 90. “Ha márciusban a bányások táncra kerekednek, később az akolba rekednek”, a tavasz későn jön.

AZ ÁLMOK JELZÉSEI

91. Ha álmunkban halottat látunk élve, az idő "feltámad", megjavul. 92. Ha juhokkal álmodunk, hó lesz. 93. Amikor katonával álmodunk, hidegre fordul az idő. 94. Az álmunkban látott sok tojás télen havazást jelent. 95. Ha télen cigánnyal álmodunk, rövidesen hidegre fordul az idő.

EGYÉB RÉGULÁK

96. Amikor az ember álmos, bágyadt, az idő megváltozik. 97. Ha a vonatfütyty vagy a hangszó "áthallik a vízmezőkiről" (a Kisküküllő-völgyéből), elromlik az idő. 97. Amikor a füstöt a szél leveri, eső lesz. 98. Ha az esőcsepp "hójasos", buborékos, az eső sokáig tart. 99. Ha a kőso "izzad", megnedvesedik, eső lesz. 100. A reumás testrészt fájdalma időváltozást, rendszerint időromlást jelez. 101. Ha a tyúkszem fáj, nyilallik, eső várható. 102. Ha az ember sokat ásít, időváltozás lesz. 103. A fülviszketés mindig időváltozást jelez.

JEGYZETEK

1. Dr. Xantus János: *A természet kalendáriuma*. Második, bővített kiadás. Buk. 1972. 404.
2. Szabó T. E. Attila: *A természettudomány és a néprajz határán*. In: ND 1976. 37.
3. Miklóssy V. Vilmos: *Népi időjósítás*. In: TETT 7. 1978/3. 30.